

شگفت انگیزترین

میخانه‌ای که مسجد شد

عنوان وقف: مسجد سراج الملک
نام واقف: سراج الملک
سال وقف: ۱۲۶۲
نشانی: خیابان امیر کبیر

ساخت مسجد سراج الملک در دوره قاجار و وقف آن به عنوان یکی از عبادتگاه‌های محدوده خیابان امیر کبیر داستان جالبی دارد. دو روایت مختلف درباره این مسجد وجود دارد. یک روایت این است که قبل از ساخت مسجد، قهوه‌خانه‌ای که گاهی به عنوان میخانه هم پاتوق مشروب خوارها بود در حوالی خیابان ری وجود داشت که موسیو کنت، رئیس پلیس معروف تهران، صاحب آن بود. سراج الملک، پیشکار و فرد مورد اعتماد ظل السلطان، پسر ناصرالدین شاه، در سال ۱۲۶۲ خورشیدی این ملک را خریداری می‌کند و به جای آن مسجد می‌سازد. بر سر در مسجد سراج الملک بیتی با این مضمون حک شده: حسن توفیق بین که مسجد کرد/ سطح میخانه را سراج الملک.

روایت دوم این است که روزی آیت‌الله شاه‌آبادی از حوالی خیابان ری عبور می‌کرده و با دیدن صحنه مشروب خوری، خمرهای شراب را در چاه سرازیر می‌کند. این ماجرا موجب تنش بین روحانیت و دربار ناصرالدین شاه می‌شود و در نهایت با وساطت سراج الملک و ساخت مسجد به جای میخانه قضیه فیصله پیدا می‌کند و مسجد سراج الملک از همان سال وقف عبادتگاه مسلمانان می‌شود.

از میخانه تا محراب

عنوان وقف: مسجد شیخ عبدالحسین
سال وقف: ۱۳۲۲
نام واقف: امیر کبیر و اعتضاد السلطنه
نشانی: خیابان خیام، بازار پاچنار

مسجد شیخ عبدالحسین در بازار پاچنار هم حکایت مشابهی دارد. شیخ عبدالحسین عراقی که از مجتهدان طراز اول زمانه خودش بود بنا به وصیت امیر کبیر مینی بر وقف ثلث اموالش برای ساخت مسجد و مدرسه، این مسجد را در ملک شخصی امیر کبیر

می‌سازد. هنگام ساخت مسجد، معمار درخواست می‌کند که قسمتی از خانه پشت مسجد به بنا اضافه شود تا خدش‌های به معماری آن وارد نشود. خانه پشت مسجد هم به اعتضاد السلطنه، از رجال قاجار، تعلق داشت و بخشی از خانه که قرار بود به بنای مسجد اضافه شود، انبار شرایخانه او بوده است. اعتضاد السلطنه می‌گوید به شرطی با این پیشنهاد موافقت می‌کند که تک بیتی‌اش را روی کاشی‌های مسجد حک کنند. طرفین به توافق می‌رسند و بیت درخواستی اعتضاد السلطنه هنوز روی کاشی‌های مسجد شیخ عبدالحسین به یادگار مانده است. گفته می‌شود آن بخش از خانه اعتضاد السلطنه به محراب مسجد تبدیل شد.

عنوان وقف: سینما روبال (فردوسی)
سال وقف: ۱۳۳۵
نام واقف: مهدی باتمان قلیچ
نشانی: میدان فردوسی

سینما و گالری در خدمت امور عام المنفعه

و بر اساس وقف‌نامه باید در آمد حاصل از نمایش فیلم و گالری‌های عمارت در حسابی در بانک ملی متعلق به موقوفات خیریه به نامان قلیچ جمع و ابتدا از این مبلغ جمع آوری شده دستمزد کارگران پرداخت می‌شد و مابقی برای امور عام‌المنفعه استفاده شود.

مهدی باتمان قلیچ سرما به‌دار معروف و از ملاکان بزرگ ایران و نماینده مجلس شورایی ملی بود. اجدادش از مهاجران قفقازی بودند که پس از اشغال قفقاز به دست روسیه از آنجا کوچ کردند. او از ثروتمندترین مردان ایران، مالک صدها روستا در مازندران، شرکت‌های حمل و نقل زمینی و هوایی، نمایندگی شرکت‌های آمریکایی در ایران و واردکننده کالاهای اساسی همچون تراکتور بود. مهدی باتمان قلیچ سه‌ده‌دانش از یک عمارت چهار طبقه در خیابان شاهرزای سابق (خیابان انقلاب) را با کاربری گالری و سینما (سینما فردوسی) وقف کارهای عام‌المنفعه کرد. در زمان وقف یک طبقه از این ساختمان گالری بود و ۹۹ باب مغازه کوچک و بزرگ هم در آن برقرار بود و طبقه سوم آن هم محل سینما روبال بود و در طبقه چهارم یک سالن سینمای دیگر در حال ساخت. این بنا در محل سابق استخر رامسر ساخته شد

م تفاوت‌ترین واقف جهان

موقوفات آقای دکتر با وسعتی خیره‌کننده

عنوان وقف: بنیاد موقوفه‌های دکتر افشار (مدرسه، بهبودستان و وقف یک میلیون مترمربع از املاک)

سال وقف: ۱۳۴۱ تا ۱۳۴۷

نام: دکتر محمود افشار

نشانی: خیابان ولیعصر، کوچه لادن، بنیاد موقوفات دکتر افشار

برخی او را متفاوت‌ترین واقف جهان می‌دانند: کسی که حدود یک میلیون مترمربع از املاک و دارایی‌های خود را در پنج وقف‌نامه، وقف امور فرهنگی میهن خود کرد. مرحوم دکتر محمود افشار بانگه‌آیندنگرانه‌اش بنیاد افشار را هم برای ترویج زبان فارسی تأسیس کرد که اکنون با وجود اینکه ۵۴ سال از درگذشتش می‌گذرد هنوز منشا اقدامات مثبت است و سالانه جوایزی به چهره‌های برتر فرهنگی اهدا می‌کند. علیرضا زمانی، تهران‌شناس، می‌گوید: «سنت وقف در ایران و تهران به‌طور معمول به موضوعاتی مانند وقف درمانی، وقف برگزاری مراسم مذهبی و آیینی، وقف آموزشی و... تعلق گرفته است، اما دکتر افشار اموال خود را وقف ترویج زبان فارسی و امور فرهنگی کرد که در میان واقفان جایگاهی منحصر به فرد به او می‌دهد. اقدام او آنقدر منحصر به فرد است که حتی چهره‌های فرهنگی دیگر کشورهای جهان در بازدید از بنیاد البرز از وقف متفاوت او الگو می‌گیرند.»

در میان وقایع دکتر افشار، وقف زمین حدود ۱۲ هزار مترمربعی در محدوده باغ فردوس که اکنون ساختمان باستان‌شناسی و لغت‌نامه دهن‌اندیز در همین موقوفه قرار دارد دیده می‌شود. او همچنین قطعه زمینی در محله میرداماد برای مدرسه در مقاطع دبستان، راهنمایی و دبیرستان وقف کرد و نیز مرکزی را با عنوان «بهبودستان» در نظر گرفت تا وقتی چهره‌های فرهنگی بیمار شدند دوران نقاهت خود را در این مرکز بگذرانند. اهدای کتاب و رساله‌ها به کتابخانه‌های معتبر جهان و دانشمندان ایران‌شناسی نیز از مهم‌ترین فعالیت‌های فرهنگی این واقف بزرگ است.